

0386

'Tjuts-Lân wier uwz spegel klear'

Foar de bioardieling fan Gysbert Japicx syn *Reamer en Sape*, r. 81: *Tjuts-Lân wier uwz Spegel klear* ensfh. liket my de titel fan in Ingelsk skriftke, dat yn 1638 to Londen forskynd is, fan bitsjutting ta: *The Lamentations of Germany. Wherein, as in a Glasse, we may beholde her miserable condition, and reade the woefull effects of Sinne.* Composed by Dr. Vincent Theol., an eye-witnesse thereof, and illustrated by Pictures, the more to affect the Reader. London, Printed by E.G. for Iohn Rothwell &c. 1638.

As men dy titel lêst, moat men op 'e sté oan Gysbert syn rigels tinke. It is grif mûglik dat Gysbert dat skriftke, of it origineel dêrfan - it kin in oersetting wêze - ûnder de eagen hawn hat. De Tritichjierrige oarloch mei al syn ellinde en grouwéligheden is him net samar foarbygien!

Niis sei ik, dat it boekje út 1638 wie. Yn of tsjin dat jier hat, sa't it liket, de need yn Dútsklân op it heechst west. It kin gjin tafal wêze, dat yn 1638 net minder as sawn útjeften oer de Dútske tsjinrampen to Londen forskynd binne. Yn W.C. Hazlitt syn *Hand-book to early English literature* (London 1867) foun ik dêr s.v. *Germany* seis fan en fierder skreau in Martin Parker, net in alhiel ûnbikend skriuwer, jit in boekje (ibid., s. 439) tytlesearre:

A briefe dissection of Germanes Affliction, with Warre, Pestilence, Famine & other deducable Miseries, Lachrimable to speak of, more lamentable to partake of. Sent as a friendly monitor to England, warning her to beware of (generally) Ingratitude & Security; as also (particularly) other grievous sinnes, the weight whereof Germany hath a long time felt, & at this present doth (and England mayfeare to) feelee. Written from approv'd intelligence by M. Parker. Printed at London by T. Cotes for Francis Grove / ... / 1638¹.

¹ De titels fan de oare skriften binne:

a. *The Invasions of Germanie. With all the Civill and bloody Warres therin, since the first beginning of them in Anno. 1618, and continued to this present yeare 1638. &c.* Faithfully collected out of good, and credible Originalls. By a gentleman well deseruing that hath suffered much in those warres. London, Printed by I. Norton, for I Rothwell, &c., 1638.

b. *The Warnings of Germany. By Wonderfvll Signes, and Strange Prodigies seene in divers parts of that Countrey between the yeare 1618 and 1638. Together with a briefe relation of the miserable Events which ensued. All faithfully collected out of credible High Dutch Chronicles, and other Histories by L. Br. Cap. &c.* London, Printed by I.N. for John Rothwell, &c. 1638.

c. *Lachrymæ Germaniæ: Or, The Teares of Germany. Vnfolded her woefull Distresse by Jerusalems Calamity. In a Sermon Preached at a generall Assembly in the Maiden-Towne of Nuremberg, &c.* Translated out of the high Dutch Coppy. London: Printed by I. Okes, and are to be sold by H. Overton, and Iohn Rothwell at the Sunne in Pauls Chruch-yard. 1638.

d. *A Trve and Brief Relation of the Bloudy Battell fought foure dayes, and foure nights together: Betweene Duke Bernard von Wimeren, Victour: and Iohn de Weerd, With the Duke of Savelli, both Imperiall Generalls, who were utterly overthrowne and beaten.* London, Printed by E. G. for Henry Overton, &c. 1638.

Ta goed bigryp fan ien en oar moatte wy hjirby bitinke, dat de bitûfte bibliograef Hazlitt s.v. *Germany* foar it tiidrek 1566 oant likernôch 1660 meiinoar tweintich skriften neamt; dêrfan binne seis út de tiid fan de Tritichjierrige oarloch en dy binne allegearre, lyk as ek it boekje fan M. Parker, yn 1638 útkomd. Men moat dus hast wol oannimme, dat yn dy snuorje de ellinde dêrre op 'en alderslimsten oanboaze. Dat soe ek ôflaet wurde kinne út in boekje, by Hazlitt to finen op s. 534, to witten: *The Barbarous and Inhumane Proceedings against the Professors of the Reformed Religion within the Dominion of the Duke of Savoy; and True Relation of the Bloody Massacres, Tortures, Cruelties, and abominable Outrages in Ireland, which began Oct. 13, 1641, and the lamentable Condition of Germany, which fell out Nov. 12. 1637, illustrated with pictures.* London, Printed for T. Jenner. 1655. Oannommen dat it jiertal 1637 krekt is, en ús gjin printflater dwers sit, kinne wy dus fêststelle, dat ek yn dat stik de snuorje om 1638 hinne forskynt as in tiid fan 'e aldergreatste ellinde, dy't nei hast 20 jier noch net út it ûnthâld wei wie.

Hat it mei it each op it boppesteande gjin eigenskip, dat Reamer yn RS 81/2 sizze woe: Doe yn 1638, doe't út Dútsklân safolle birjochten oer rampen en forskrikkingen kamen, hawwe de lju har katoen hâlden, mar nou, in pear jier letter is it mis en meitsje hja har skuldich oan deselde sûnden, dy't yn Dútsklân fan sokke skriklike gefolgen west hawwe! Reamer (Gysbert) tocht net oars as de Rev. Vincent en as Martin Parker, dy't ek de sûnde as oarsaek seagen fan de pleagen, dêr't Dútsklân mei bisocht waerd. Dy sûnde jowt yn it mienebêst oanlieding ta alderhanne `ynlânsk skeel'; mei Kalma leau ik dat Reamer syn wurden dêrop slane en ik soe oan de datearring, dêr't hy sadwaende ta komt, de jierren fan it steedhâlderskip fan Willem II (1647-1650) of de tiid dêrnei, fêsthâlde wolle. Prof. Brouwer syn lêzing: Dútsklân soe in spegel foar ús wêze As wy ús noch spegelen, wykt fan de wenstige opfetting ôf. Ik sjoch tonearsten gjin reden om dy oer to nimmen.

Hwat RS 85: *Mar, wa wecket fen dy spoar'?* oanbilanget, soe dy rigel net ris in forwizing bifetsje kinne nei in skriftke fan A.D. Eilshemius, to witten *Een scherpe spore tot Ghebedt, Danckbaerheyt ende Boetveerdicheyt. Voorghestelt in vijf stichtelijke prediciën ... door A.D.E.*, dat yn 1630 to Ljouwert útkommen is? De earste dêrfan wie dien, doe't de fijân yn 'e Feluwe fallen wie, de oarde by it ynnimmen fan 'e stêd Wezel, de trêdde by de oerwinning fan 's-Hertogenbosch, de fjirde nei it fordriuwen fan 'e fijân fan de Feluwe en de lêste oer de `drie voorgemelde historiën'.

G. N. Visser.